קולנוע

סרטים

איך נירצח סולז'ניצין

בעולם החופשי

„אתם גרועים מהקג"ב," צעק אלכסנדר סולז'ניצין, עייף, טרוד ועצבני, לעבר להקת צלמי עיתונות שלא הירפו ממנו לרגע, בשבוע שעבר. אם, וכאשר יראה את הגירסה הקולנועית לספרו במדור הראשון, הוא עשוי לחשוב לא רק שהבמאי אלכסנדר פורד שייך גם הוא ל„גרועים מן הקג"ב," אלא שהעולם הקאפיטליסטי שומר באמתחתו עינויים מתוחכמים לאנשי ספרות ואומנות, שאפילו ארכיפלג גולאג לא ידע כמותם.

האיש שכתב כי „אין לעצור עט של סופר כל עוד הוא בחיים," ודאי יתקשה לתפוס כיצד אפשר להתעלל בדברים שהוא כתב — דברים שלמענם היה מוכן לעמוד מול פני המוות.

עזים באזיקים. המדור הראשון, למי שאינו יודע, הוא הספר שכתב סולז'ניצין אחרי יום בחייו של איוון דניסוביץ', והוא מתאר את השלב הראשון, העליון והנוח ביותר, שבשלבים השונים בהם מדורגים מחנות עבודת הכפייה ברוסיה הסובייטית. תוך ארבעה ימים במחנה כזה, בו מועסקים מדענים בעבודת מחקר בשירות המישטרה החשאית, חולפים תחת עטו של סולז'ניצין שלל של טיפוסים מטיפוסים שונים, אסירים שהגיעו לשם מכל מיני „סיבות", וכולם ביחד מספקים מעין בבואה מפחידה של עולם באזיקים. ואכן, המחנה במדור הראשון הוא בבית־הבריאה למי שהכיר את תנאי חייו של איוון דניסוביץ'.

אבל, כותב סולז'ניצין במדור הראשון, „אם כי נוטים להגזים בזוועות של חיי כלא, הרי בסופו של דבר יש דברים מחרידים יותר מן הזוועות עצמן. מחריד מכל, זו השיגרה שאינה משתנה, שנה אחרי שנה. האימה היא בכך שאתה שוכח כי חייך — היחידים שניתנו לך — חולפים וכלים, האימה היא בכך שאתה מוכן לסלוח לסוהר החזירי והמכוער ביותר, האימה היא בכך שכל מה שנותר לך הוא לחלום על תחיכת לחם גדולה יותר, או על זוג תחתונים אנושיים כאשר מרשים לך להתרחץ."

רומנים למשרתות. את זאת ניסה סולז'ניצין להמחיש דרך כל אחת מן הסצינות המאכלסות את המדור הראשון שלו. אולם כאשר הבמאי אלכסנדר פורד, עם כל היוקרה של היום השמיני בשבוע ואבירי המיסדר הטיאוטוני, מגמה לתרגם את האימה לשפת הקולנוע, כל מה שיוצא לו הוא אוסף של רומנים למשרתות, מלאים ופגושים בשיגרה (אשה זועקת את שם בעלה בקולי קולות, בראש גבעה ב־תוך קרב), מקושטים בכמה גברות עירומות לעידוד הקופה, בכמה סיסמאות אנטי־סטליניסטיות בוטות שנשמעות כמו התלוצצויות במקום הדים של נפשות שסוערות, הרבה מאוד פאתוס, ואף לא טיפה אחת של נשמה רוסית. וכאשר מדובר בכתבים של סולז'ניצין, אשר הישווה פעם החחקתו של סופר רוסי ממולדתו לסירוס, אין חטא גדול מזה.

אלא שאמן מסתתרים פלאי העולם החופשי, וכל סבך זכויות היוצרים של סופרים כמו סולז'ניצין, שיצירותיהן מובחרות מעבר לגבול, וכל אחד כטוב בעיניו יעשה. כאשר יצא המדור הראשון לאור באנגלית, התחרו ביניהם תירגומים שונים, כמה מהם מחרידים ביותר, וסולז'ניצין עצמו מחה, מעבר למסך הברזל על התופעה. עתה התגלגל הספר לעולם הקולנוע, שוב מבלי שסולז'ניצין נתן על־כך דעתו, כאשר במאי הדובר פולנית בלבד, מדריך להקת שחקנים שנילקטו מכל הבא ליד, שעם מרביתם אין לו כל שפה משותפת, בסרט שצולם בדנמרק, אותה הוא אינו מכיר, והמדבר אנגלית, כדי להגיע לקהל הבב ככל האפשר.

אפילו במקרה של יום אחד בחייו של איוון דניסוביץ', למרות שהעיבוד הקולנועי של קאספר רד היה רציני וקורקטי, ולמרות דמותו המרשימה של טום קורטני, לא היה הסרט אלא צל חיוור של החוויה האנושית שבספר. כי אצל סולז'ניצין, הזוועה אינה במה שעושים לאנשים פיזית, אלא במה שקורה בהם פנימה, כתוצאה מן ההתעללות הפיזית. ומה שהסרט הזה יעשה לסולז'ניצין, הוא הכרה מוקדמת ראשונה עם המדור הראשון בגהינום של העולם אשר בצד השני של מסך הברזל.

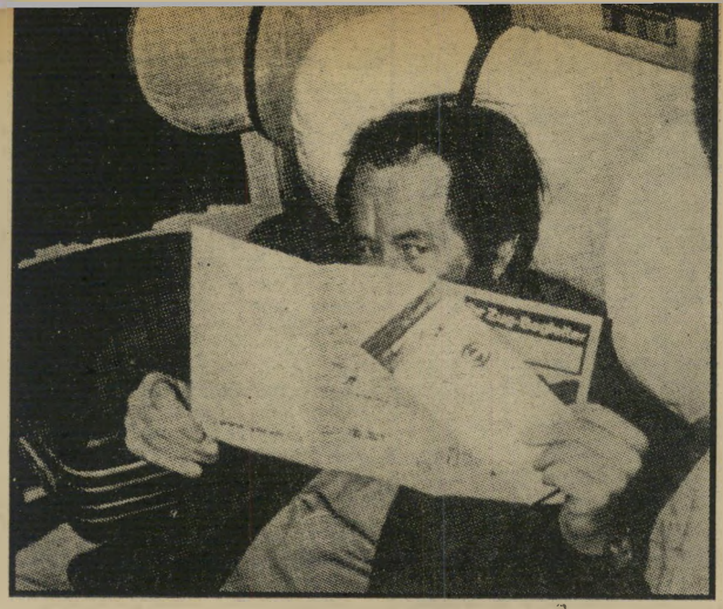

סופר סולז'ניצין
ענינויים מתוחכמים

תדריך

תל־אביב

★★★★ **צ'ארלי וואריק** (אלנבי, ארצות־הברית) — וואלתר מתאו, אחרון העצמאיים בעולם הפשע, מצליח להערים על המישטרה ועל המאפיה בעת ובעונה אחת, בפישעון מבריק של דון (הארי ה מזוהם) סיגל.

★★★½ **דואל** (תכלת, ארצות־הברית) — דו־קרב מרתק בין משאית ענקית לי־מכונית פרטית קטנה, על כבישים צדדיים בערבות אמריקה. חווייה יומיומית של חוסל אדיבות בדרכים הופכת לסיוט סוריאליסטי יוצא־דופן. כדאי לראות.

★★½ **ארי הבלש** (פריז, אנגליה) — אלברט פיני, כמעריץ של בלשים פרטיים נוסח בוגארט בשנות ה־40, מוצא את עצמו בהרפתקאה הראוייה בהחלט לגיבורו הקולנועי. סרט־מתח המשלב בתוכו מידה רבה של נוסטאלגיה לקולנוע האמריקאי הישן והטוב.

ירושלים

★★★½ **טנגו אחרון בפריז** (סמדר, צרפת־איטליה) — ברנרדו ברטולוצ'י מעמיד זה מול זה שני דורות, אחד שפניו אל המוות והשני, פניו אל החיים, בעימות נועז ומזעזע. סרט עצוב ומדכא. למי שיכול להציץ דרך החמאה.

כדורגלן דמתי
השאיפה: לאומית

ספורט

שחקנים

היכה גדשון

במיגדלים

שיבעה שערים במישחק אחד

מרגלי הבינלאומי

גדעון דמתי

„אל תשאל איתי. אני לא יודע. לא יודע מה להגיד לך. איך בכלל עונים על שאלות? אחרי המישחק לא הצלחתי להבין מה עשיתי. לא ידעתי. רק אנשים ברחוב אמרו לי: „גדעון, יופי. לאט לאט הצלחת לעכל'."

צנים, שחרחר, פיאות־לחיים ארוכות, אינו יודע כיצד לתרגם את תחושותיו למילים. כזה הוא גדעון דמתי, חלוצה המרכזי של שמשון תל־אביב, שחזר לשחק לאחר שלושה חודשים בהם נאלץ להפסיק את פעילותו, בגלל פציעה באזור המיפשעה.

גדעון, בן ה־22, נשוי ואב לילדה, רואה בכדורגל את תמצית חייו. „כשלא שיחקתי אמרו לי שרזיתי. רזיתי מצער." לפני חודש חזר לשחק, ומאז הבקיע כבר ארבעה־עשרה שערים. שער אחד של בני נצרת, שער של הפועל הרצליה, חמישה שערים של הפועל נהריה ושיבעה שערים ברשת מיגדל העמק. לאחר שהבקיע חמישה שערים ב־רשת נהריה, אמרו לו: „רק אל תתחיל לחשוב את עצמך. זהו מיקרה שלא יחזור שנית." גדעון לא חשב שהוא מי יודע מה אבל שבוע לאחר־מכן הבקיע שיבעה שערים. דווקא.

הוא יעשה את זה. כשחקן בנבחרת הלאומית, הוא מרגיש עצמו מעט נחות מחבריו, המשחקים בליגה הלאומית. „לא משנה כמה שערים אתה מבקיע בליגה א'," הוא אומר. „אנשים רוצים לראות את מה אתה יכול לעשות בליגה הלאומית. אני רוצה כבר לשחק בלאומית, זו השאיפה של כל שחקן. כאן, הכל צדדי ולא ממשי. אבל אנחנו נגיע."

בשבת הבאה עולה קבוצת שמשון לשחק נגד הפועל רמת־גן, השוכנת בצמרת הליגה. „זהו מישחק קובע ואנחנו ננצח בו. יש לנו שחקנים שמסוגלים לעשות את זה. אנחנו הולכים לנצח, ואחר לרוץ ללאומית. אני מאמין בקבוצה. אם לא, אני לא יודע מה יהיה."

מנהלה החובב של הקבוצה, עמי פוזטל, מהנהן בראשו בהסכמה. „הקבוצה לא תוכל להחזיק את עצמה שנה נוספת בליגה א'. יש לנו אולי 500 אוהדים, ולעומת זאת כשלושה־עשר אלף לירות הוצאות לחודש. אם דמתי לא יעזור לנו לעלות, לא נעלה. אני מאמין בו."

דמתי עובר בכרם התימנים, מקום־מגוריו לשעבר, וסופג את מבטי מעריציו, האומרים לו: „תעשה את זה בלאומית." אין ספק. הוא יעשה את זה בלאומית. וזה לא יקח הרבה זמן. הוא הבטיח.

מתאו: אפילו לא חיוך אחד

אז מה מצחיק?

השוטר הצוחק (תל־אביב, תל־אביב, ארצות־הברית) — וואלתר מתאו (צ'רלי וואריק), שוב בפישעון. הפעם כבלש במישטרת סן־פרנציסקו, שהיא ללא ספק המישטרה הפופולרית ביותר של התקופה (ראה: איירונסייד, הארי המזוהם, בוליט ועוד). מה שמייחד אותו, את השוטר הצוחק, לאורך כל הסרט, היא העובדה שהוא אינו מחייך אפילו פעם אחת.

וכי על מה בעצם יש לו לחייך? על הרצח ההמוני שבו ניפתח הסרט, כשאלמוני מחסל במכונת־ירייה אוטובוס שלם? על ששותפו לשעבר בעבודה הוא אחד הקורבנות? על ששותפו החדש אינו מבין לרוחו בצורה מטמטמת למדי? או שמא הזוועות, המסוממים, הפושעים, הרוצחים וסוטי המין למיניהם, המאכלסים את העולם שבו מסתובב בלש־מישטרה, הם שצריכים להצחיקו? בקיצור, שמו של הסרט הוא הבעת אירוניה־מרה על חוויותיו של איש מישטרה בכרך בן ימינו.

מסביב לחקירת הרצח בקבלנות, סוקר חבמאי סטיוארט רוזנברג את פני אמריקה המכוערת, זו של גזענות ואלימות, ומנסח לחגיש בעת ובעונה אחת תעודה סוציאלית ועלילת מתח. אבל הטיפוסים החולפים לפני המצלמה למטרות סוציאליות דוחים את התפתחות המתח, ואילו תצורך לחיות, פחות או יותר, צמוד לעלילת מתח, מקשה על התעמקה בעניניי החברה.

מצילים במידה מסויימת את הסרט, מיקצועיותו של רוזנברג, ונוכחותו של מתאו, חבונה את דמותו מכל מיני פרטים קטנים בחליכה, בדיבור ובהתנהגות, פרטים שהם אנושיים הרבה יותר מן הממילים שבפיו.